



## ROLUL JUSTIȚIEI ÎN ASIGURAREA LEGALITĂȚII CA SUBIECT DE CERCETARE ȘTIINȚIFICĂ

Petru RAILEAN,  
doctor în drept

### SUMMARY

In general, the issue of the role of justice ensuring legality in the rule of law has already been studied more or less detailed legal doctrine being exposed important ideas on its edge. In this article we propose an evaluation in a concise formulation of the level of scientific research of the subject our specialized literature scientific area and other states, to argue the opportunity and the importance continue their development in other scientific investigations.

**Keywords:** justice, legality, doctrine, scientific research.

### REZUMAT

În linii generale, problematica rolului justiției în asigurarea legalității în statul de drept a fost deja cercetată mai mult sau mai puțin detaliat în doctrina juridică, fiind expuse importante idei pe marginea acesteia. În prezentul articol ne propunem realizarea unei evaluări într-o formulă concisă a gradului de cercetare științifică a subiectului în literatura de specialitate din Republica Moldova și în arealul științific al altor state, pentru a argumenta oportunitatea și importanța dezvoltării lor continue în cadrul altor investigații științifice.

**Cuvinte-cheie:** justiție, legalitate, doctrină, cercetare științifică.

**Introducere.** În prezent, în contextul noilor condiții democratice, este de necontestat faptul că un rol distinct în cadrul mecanismului de asigurare a legalității într-un stat îi revine justiției. În același timp, este la fel de evident că calitatea și eficiența acestei contribuții depind în mod substanțial de însuși calitatea organizării și funcționării justiției în ansamblu.

Din această perspectivă, pentru aprecierea rolului justiției în contextul dat, sînt relevante următoarele aspecte:

- conturarea rolului puterii judecătorești în statul de drept, prin prisma principiului separației puterilor în stat,

- evidențierea valorii controlului judiciar ca principal mijloc de asigurare a legalității,

- identificarea condițiilor de care depinde calitatea actului de justiție într-un stat de drept,

- conturarea rolului distinct al justiției constituționale în asigurarea legalității constituționale (constituționalității).

În linii generale, toate aceste aspecte au fost deja abordate mai mult sau mai puțin detaliat în doctrina juridică, fiind expuse importante idei pe marginea lor. În cele ce urmează vom prezenta într-o formulă concisă gradul de cercetare științifică a momentelor în cauză atît în literatura de specialitate autohtonă, cît și în arealul științific al altor state, urmărind prin aceasta argumentarea oportunității și importanței dezvoltării lor continue în cadrul altor investigații științifice.

### Discuții și rezultate obținute.

Referindu-ne nemijlocit la rolul puterii judecătorești în statul de drept, precizăm că în majoritatea demersurilor științifice contemporane s-a pus accentul pe particularitățile acesteia, statutul ei de putere independentă și rolul distinct în sistemul separației puterilor în stat.

Vorbind despre doctrina juridică rusă, menționăm ca relevante în acest sens lucrările semnate de către: E. B. Ambrosimova ("Судебная власть в Российской Федерации: система и принципы")

18. Popa V. Dreptul public. Chișinău: Editura Academiei de Administrare Publică, 1998.

19. Pușcaș V. Conceptul și conținutul suveranității. În: „Suveranitatea și structura de stat în condițiile țărilor plurietnice”, Materialele Conferinței internaționale desfășurate la 22-23 septembrie 2006. Chișinău: „Balcron” SRL, 2006.

20. Vrabie G. Integrarea europeană și suveranitatea de stat. În: Justiția Constituțională, 2006, nr. 1.

21. Алексеев Н.Н. Очерки по общей теории государства. Основные предпосылки и гипотезы государственной науки. Москва, 1919.

22. Денчук Е. Конституционный строй Республики Молдова и Украины (сравнительно-правовой анализ). Кишинэу: И. П. Ф. Центр. Тип., 2005.

23. Ильина Е.В. Народный (национальный) суверенитет как правовая фикция. В: Современные научные исследования и инновации, 2011, № 7 [Электронный ресурс]: <http://web.snauka.ru/issues/2011/11/4994>.

24. История политических и правовых учений / под ред. О.Э. Лейста. М.: Статут, 2004.

25. Ким Ю.В. Природа фикций в конституционном праве. В: Социогуманитарный вестник, 2008, №2.

26. Конституция Российской Федерации: Проблемный комментарий / В.А. Четвернин [и др.]; рук. авт. кол. и отв. ред. В.А. Четвернин. М.: Б.и., 1997.

27. Коркунов Н.М. История философии права. СПб., 1915.

28. Коркунов Н.М. Лекции по общей теории права. СПб., 1914.

29. Проблемы общей теории права и государства: учебник. Под общ. Ред. В.С. Нерсесянца. Москва, 1999.

30. Романчук И.С. Принципы методологического индифферентизма как основание исследования суверенитета. В: Вестник ЮУрГУ, 2010, №5.

31. Руссо Ж.-Ж. Об общественном договоре, или Принципы политического права. Трактаты. М.: Б.и., 1969.

32. Конуров А.И. Суверенитет как политико-правовой феномен. В: Армия и общество, 2012, № 1.



[1]); A.D. Voikov ("Третья власть в России" [2]); D.V. Кагров ("Социально-правовая природа судебной власти" [3]); V.G. Radchenko ("Содержание и признаки судебной власти" [4]); O.V. Kovalevskaja ("Судебная власть в системе разделения властей" [5]); V.M. Savički ("Организация судебной власти в Российской Федерации" [6]); I.L. Petruhin ("Проблемы судебной власти в современной России" [7]); D.V. Fetishev ("Судебная власть в механизме государства" [8]); S. Fokov ("Судебная власть в системе разделения властей" [9]); P.N. Şabanov ("О некоторых признаках судебной власти" [10]); I. I. Steţovski ("Судебная власть" [11]); V.I. Anişina ("Функции судов как самостоятельной ветви государственной власти в Российской Федерации" [12]) etc.

Practic, în toate publicațiile enumerate se regăsesc dezvoltate importante aspecte ce țin de organizarea și funcționarea puterii judecătorești în cadrul unui stat de drept, principiile ce conturează statutul juridic distinct al judecătorului și al instanței judecătorești. Ideea principală promovată de către cercetători privește admiterea existenței unei puteri judecătorești reale doar în condițiile în care este respectat principiul separației puterilor în stat. Prin esență, recunoașterea acestui principiu presupune că statul își autolimitează puterea sa prin admiterea unui control asupra activității sale din partea unui organ independent și cu autoritate – instanța judecătorească. În asemenea condiții, principala menire a puterii judecătorești rezidă în apărarea membrilor societății de orice abuz comis de cetățeni și de orice acțiune ilegală a statului, a organelor și funcționarilor acestuia.

Referitor la modalitățile concrete de asigurare a legalității de către puterea judecătorească,

practic în majoritatea lucrărilor enunțate pot fi atestate consemnări importante. În același timp, merită atenție și publicațiile semnate de către: N. A. Kolokolov ("Судебный контроль в стадии предварительного расследования" [13]); I. D. Fialkovskaja, O. A. Tonenkova ("Судебный контроль в сфере исполнительной власти: понятие, признаки, место в системе административного права" [14]) etc. Sînt lucrări care conțin o abordare mai detaliată a mijloacelor prin intermediul cărora puterea judecătorească intervine în asigurarea legalității în cadrul statului, în special fiind vorba de controlul judiciar exercitat în sfera administrației publice și controlul judiciar desfășurat în cadrul procesului judiciar și a acțiunilor aferente acestuia.

O preocupare doctrinară distinctă poate fi atestată față de problema responsabilității și răspunderii judecătorilor, ca o condiție indispensabilă eficienței actului justiției și încrederii cetățeanului în aceasta. Sînt de remarcat în acest sens lucrările semnate de M.I. Kleandrov ("Ответственность судьи: монография" [15]; "Статус судьи: правовой и смежные компоненты" [16]); M. Sapunova ("Юридическая ответственность судей в Российской Федерации: теоретико-правовой анализ" [17]); E.V. Kolesnikov, N.M. Selezneva ("О повышении ответственности судей в Российской Федерации" [18]); G.S. Denisova, E.G. Şerîghina ("Общественное доверие к суду как индикатор эффективности судебной власти" [19]); N.N. Seneakin, L.A. Seneakina ("Правовая культура судьи как основа доверия населения к органам правосудия" [20]) etc.

Cu titlu de exemplu vom cita unele idei expuse în contextul dat de către cercetătorul M.I. Kleandrov, care susține că pentru realizarea răspunderii judecătorilor este necesar, în primul rînd, un

mecanism eficient. Acest mecanism trebuie să fie ireproșabil, adică faptul abaterii concrete a judecătorilor trebuie să fie demonstrat, vinovăția în comiterea acesteia – confirmată, sancțiunea trebuie să fie echitabilă (dreaptă, justă), adecvată, proporțională și inevitabilă, urmărind în același timp un scop preventiv [15, p. 15].

Nu mai puțin importante sînt și ideile cercetătorilor N.N. Seneakin și L.A. Seneakina care pledează, destul de justificat, pentru necesitatea ridicării nivelului culturii juridice a magistraților, în vederea asigurării calității înalte și eficienței sporite actului de justiție [20, p. 108-109].

Pe lângă formele concrete de răspundere juridică de care sînt pasibili judecătorii, un aspect important pe care îl dezvoltă teoreticienii ține de coraportul dintre imunitatea judecătorească și răspunderea juridică a acestora. Din perspectiva dată, prezintă interes și alte cercetări în materie, precum: I.S. Kuzneţova, "Спорные вопросы неприкосновенности и ответственности судей" [21]; O.E. Kutafin, "Неприкосновенность в конституционном праве" [22]; A.V. Maliko, "Правовые иммунитеты" [23]; V.A. Terehin, "Судейский иммунитет: проблемы теории, законодательства и практики" [24]; V.A. Terehin, S.Iu. Sumenkov, "Правовой иммунитет как необходимый элемент статуса судей" [25] etc.

În mare parte, cercetătorii se expun pentru un anumit echilibru între imunitatea judiciară recunoscută judecătorilor și răspunderea juridică a acestora, pentru ca astfel să fie evitate atît abuzurile admise din partea acestora, cît și atingerile aduse independenței lor.

Din cele enunțate putem conchide că în cadrul doctrinei juridice ruse problema puterii judecătorești, sub aspectul organizării și funcționării sale în condițiile actuale, este destul de bine studiată.



Mai mult, adeseori se accentuează în mod deosebit cerințele de natură să sporească eficiența acestei puteri, cu precădere în contextul asigurării legalității.

Destul de amplu puterea judecătorească este studiată și în cadrul **doctrinei juridice românești**. În cea mai mare parte, acest subiect este dezvoltat în manualele de drept constituțional: I. Muraru, E.S. Tănăsescu, "Drept constituțional și instituții politice" [26]; C. Ionescu, "Drept constituțional și instituții politice" [27]; Gh. Iancu, "Drept constituțional și instituții politice" [28]; M.-C. Eremia, D. M. Dragnea, "Introducere în dreptul constituțional. Note de curs" [29] etc.

Relevante în context sînt și publicațiile tematice semnate de către G.I. Chiuzbaian ("Sistemul puterii judecătorești" [30]); N. Cochinescu ("Organizarea puterii judecătorești în România" [31]); I. Craiovan, M. Istrate ("Ipostazele justiției" [32]); S. Ionescu ("Justiție și jurisprudență în statul de drept" [33]); F. Măgureanu, G. Măgureanu Poptean ("Organizarea sistemului judiciar" [34]); I. Leș ("Sisteme judiciare comparate" [35]); H. Dumbravă, D. Cigan, C. Danileț ("Factorii de presiune și conflictele de interese în justiție" [36]); F. Dragomir ("Răspunderea penală a magistratului" [37]) etc., în care cu lux de amănunte sînt dezvoltate importante aspecte ale organizării și funcționării puterii judecătorești în condițiile actuale.

În concret, ținem să subliniem valoarea științifică incontestabilă a monografiilor semnate de către S. Ionescu – "Justiție și jurisprudență în statul de drept", în care autoarea expune puncte de vedere originale pe marginea unor asemenea probleme actuale precum rolul dreptului și al justiției în statul de drept, rolul jurisprudenței ca izvor de drept etc., optînd pentru revigorarea unei orientări de definire a conceptului de drept cu preponderență pentru *ius* și mai puțin pentru *lex*, într-o

corelație necesară cu spiritul conceptului de *stat de drept*; caracterul de sursă creatoare de drept a jurisprudenței; redimensionarea problemei ierarhiei clasice a izvoarelor dreptului, cu reconsiderarea jurisprudenței etc.

În același context valoric se înscrie și lucrarea semnată de I. Craiovan și M. Istrate – "Ipostazele justiției", în care autorii propun o abordare profundă a ipostazelor justiției începînd cu mitogeneza legii și a justiției, conturînd clar valoarea justiției în istoria societății și identificînd particularitățile acesteia în contextul marilor familii de drept. Totodată, autorii nu au evitat a se expune pe marginea justiției în contextul statului de drept, elucidînd destul de complet corelația *stat – drept – justiție*.

Apreciînd în mod deosebit valoarea științifică substanțială a lucrărilor enumerate, considerăm important de precizat că unele dintre acestea pot servi nu doar ca suport doctrinar. Unele teze regăsite în paginile lor motivează chiar trăsarea unor importante direcții de cercetare pentru viitor. Este vorba, în special, de argumentele aduse în favoarea distincției dintre *judiciar* și *jurisdicțional* și clarificarea noțiunii de *activitate jurisdicțională* ca fiind o activitate desfășurată atît de către instanțele judecătorești, cît și de alte organe ce folosesc în activitatea lor reguli judecătorești.

În ceea ce privește studierea justiției și a puterii judecătorești în **doctrina autohtonă**, precizăm că sînt puține lucrări complexe în materie, majoritatea dintre ele avînd statutul de teze de doctor sau doctor habilitat în drept. Dintre acestea nominalizăm:

- V. Pușcaș. "Autoritatea judecătorească în exercitarea puterii de stat" (teză de doctor în drept) [38] – lucrare în care în mod special este pus accentul pe evoluția instanțelor judecătorești conform Concepției reformei judiciare și de drept în Republica Moldova; identificarea

puterii judecătorești ca verigă a puterii de stat prin prisma principiului separării și colaborării puterilor în stat; principiile organizării și funcționării instanțelor judecătorești; aspecte constituționale ale puterii judecătorești în plan comparativ; autoritatea judecătorească în sistemul constituțional al Republicii Moldova; aspecte practico-științifice ale perspectivelor de dezvoltare a autorității judecătorești în Republica Moldova etc.

Cercetătorul formulează propuneri valoroase referitoare la optimizarea situației din domeniul reglementării juridice a organizării și funcționării puterii judecătorești în Republica Moldova, în special fiind vorba despre: instituirea Curții Supreme de Contencios Administrativ; investirea tuturor instanțelor judecătorești cu dreptul de a sesiza Curtea Constituțională; atribuirea în competența Consiliului Superior al Magistraturii a dreptului la inițiativă legislativă, a dreptului de a prezenta în mod obligatoriu avize asupra proiectelor de acte normative, asupra tratatelor internaționale supuse ratificării, sesizărilor depuse la Curtea Constituțională ce țin de organizarea și funcționarea puterii judecătorești, inclusiv a dreptului de a sesiza Curtea Constituțională privind constituționalitatea actelor normative ce țin de organizarea și funcționarea puterii judecătorești etc., propuneri ce, în viziunea noastră, merită atît atenția doctrinarilor, cît și a practicienilor, în special a factorilor de decizie.

- M. Poalelungi. "Conduita legală și justiția" (teză de doctor în drept) [39] – lucrare în care sînt abordate detaliat aspecte ce țin de precizarea categoriilor de dreptate, echitate și justiție, elucidarea specificului legalității în cadrul societății, dezvoltarea esenței și particularităților ordinii de drept și a justiției. Cercetătorul acordă o atenție deosebită mecanismelor de asigurare a conduitei legale și justiției, precum: controlul con-





stituțional, controlul parlamentar, avocatul parlamentar, controlul judiciar și controlul în contencios administrativ. În finalul lucrării, autorul expune o serie de concluzii și recomandări care, în mare parte, sînt de natură să contribuie la optimizarea situației din sfera realizării justiției într-un stat de drept, căreia i se recunoaște un pronunțat rol educativ în raport cu societatea și membrii acesteia. În același timp, merită subliniat că M. Poalelungi, ca și cercetătorul precedent, se expune pentru investirea cetățenilor și a tuturor instanțelor judecătorești cu dreptul de a sesiza Curtea Constituțională. Mai mult, domnia sa consideră necesar ca toate proiectele de legi și toate actele normative subordonate legii, care aduc atingere drepturilor și libertăților constituționale, să facă obiectul controlului constituționalității, iar Curtea Constituțională să activeze în condițiile unui număr impar de judecători. Aceste propuneri, de asemenea, considerăm că merită a fi valorificate, fiind importante pentru consolidarea rolului activității jurisdicționale în asigurarea legalității în statul de drept.

▪ A. Negru. "Consolidarea justiției în statul contemporan democratic" (monografie) [40] – reprezintă un demers științific destul de amplu și profund asupra unor așa aspecte, precum: esența și accepțiunile justiției; rolul justiției în procesul edificării și valorificării unui regim politic democratic; conceptul, etapele și formele de consolidare a justiției contemporane; principiul consolidării justiției contemporane; modernizarea autoadministrării justiției; rolul carierei juridice în procesul consolidării justiției; mecanismul răspunderii disciplinare și deontologice a magistraților etc. Ampla cercetare științifică este finalizată cu o serie de concluzii și recomandări importante în materie de consolidare a justiției în statul de drept contemporan, autorul evidențind, în special, următoarele aspec-

te ale consolidării justiției: a) justiția consolidată – statut, manifestat printr-un ansamblu de drepturi subiective și obligațiuni juridice; b) consolidarea justiției – proces de autoperfecționare și modernizare evolutivă și permanentă în scopul corespunderii funcționării justiției în condițiile dezvoltării sociale continue; c) consolidarea justiției – principiu juridic fundamental, de natură generică inițială, reflectat în acte normativ-juridice, și care, prin continuitate și contiguitate, stabilește interdependența și legătura cu celelalte principii tradiționale ale justiției. Calitatea menționată a justiției preîntîmpină, în viziunea cercetătorului, orice posibilă imixtiune a politicului în reglementările juridice din domeniu sub pretextul reformelor necesare.

▪ La nivel de monografie, puterea judecătorească a fost studiată și de către cercetătorul E.G. Martîncik – "Судебная власть в Молдове. Создание и функционирование" [41], lucrare ce prezintă situația la moment în materie de organizare și funcționare a justiției în Republica Moldova, cercetătorul expunîndu-se asupra exigențelor ce urmează a fi întrunite de către o reală putere judecătorească în cadrul unui stat de drept. Merită apreciere poziția cercetătorului referitor la necesitatea reformării sistemului judiciar și crearea unei noi puteri judecătorești în baza Concepției reformei judiciare și de drept în Republica Moldova [41, p. 5]. Sînt destul de relevante și criticile aduse la adresa Concepției menționate, însoțite de interpretări și completări personale, care și-au păstrat actualitatea pînă în prezent.

▪ O altă monografie valoroasă în materie este semnată de către D. Baltag și G.-C. Ghernaja – "Responsabilitatea și răspunderea juridică a judecătorilor în exercitarea justiției" [42], în care este abordată detaliat instituția responsabilității și a răspunderii juridice a judecătorilor, fiind evidențiate în special

formele de răspundere juridică a acestora. În același timp, cercetătorii accentuează semnificația deosebită a responsabilității magistraților, precizînd că aceasta, prin esența sa, însoțește permanent activitatea judecătorilor în exercitarea justiției, în timp ce răspunderea este doar o excepție. De aceea, locul central în teoria răspunderii juridice a judecătorilor trebuie să-l ocupe nu răspunderea-sanctiune, care are caracter accidental, ci răspunderea-acțiune care trebuie să fie permanentă și care înseamnă, pe de o parte, competență, iar pe de altă parte, etică profesională și responsabilitate.

Fără îndoială, momentele enunțate sînt importante pentru calitatea actului de justiție. Cu toate acestea, noi propunem o abordare a problematicii sub un alt aspect – prin prisma necesității de a asigura un echilibru între imunitatea judiciară și răspunderea judecătorilor, aspect de natură să garanteze atît independența magistraților, cît și securitatea cetățenilor față de abuzurile acestora, elemente indispensabile unei contribuții eficiente a puterii judecătorești la asigurarea legalității în cadrul statului.

Anumite aspecte ale organizării și funcționării justiției sînt dezvoltate, de asemenea, și într-un șir de publicații semnate de: D. Baltag ("Idealul social de justiție" [43]); T. Cîrnaț ("Puterea judecătorească în Republica Moldova" [44]); C. Gurin ("Standarde europene pentru domeniul justiției" [45]); M. Poalelungi, R. Botezatu, L. Iabangi, V. Nagacevschi, A. Pascari ("Independența puterii judecătorești" [46]); M. Cușmir ("О некоторых аспектах функционирования судебной власти в постсоветских конституционных системах" [47]); Al. Cocîrță ("Reforma justiției în contextul implementării Planului de Acțiuni UE-Moldova" [48]); Al. Arseni ("Autoritatea judecătorească – veritabilă instituție de realizare a ramurii puterii de stat



în condițiile edificării statului de drept” [49]); S. Goriuc (“Puterea judecătorească în sistemul separației puterii în stat” [50]) etc.

Un aspect important dezvoltat de către unii cercetători ține de problema precedentului judiciar și a practicii judiciare. În acest sens, vom nominaliza lucrările semnate de către: A. Barbăneagră, Al. Arseni, S. Cobăneanu, N. Osmochescu, V. Postolache. “Precedentul judiciar: importanța, problemele și perspectivele implementării în sistemul juridic din Republica Moldova” [51]; M. Poalelungi. “Precedentul judiciar” [52] etc. Semnificația deosebită a acestor demersuri științifice constă în faptul că în mare parte este dezvoltată ideea și argumentată necesitatea recunoașterii rolului jurisprudenței de a fi izvor de drept în cadrul statului. Din punctul nostru de vedere, acesta este un moment-cheie pentru asigurarea calității și sporirea eficienței justiției în asigurarea legalității.

În pofida numeroaselor studii și cercetări axate pe organizarea și funcționarea puterii judecătorești în Republica Moldova, practic nu putem atesta nicio lucrare în care să fie dezvoltat nemijlocit rolul puterii judecătorești în asigurarea legalității.

Parțial, problema rolului justiției în asigurarea legalității în cadrul statului este abordată în lucrări consacrate controlului exercitat asupra administrației publice. Considerăm a fi relevante în acest sens următoarele publicații: M. Diaconu. “Mecanismul asigurării legalității actelor administrative în Republica Moldova” [53] – monografie în care destul de amplu este studiat rolul controlului judecătorec în asigurarea legalității actelor administrative; A. Baurciulu. “Controlul asupra activității organelor administrative în dreptul comparat” [54] – lucrare în care, de asemenea, sînt expuse unele particularități ale controlului judecătorec exercitat

asupra autorităților administrative; M. Orlov. “Curs de contencios administrativ” [55], “Principii și elemente de procedură ale justiției administrative” [56]; A. Dastic. “Contenciosul administrativ” [57] etc. Un moment comun pentru toate aceste publicații rezidă în propunerea și argumentarea necesității instituirii jurisdicției administrative (cu instanțe și magistrați specializați în materie și norme juridice materiale și procesuale distincte), în vederea eficientizării contribuției justiției la asigurarea legalității în administrația publică.

În viziunea noastră, aspectul în cauză prezintă interes cel puțin din două considerente: în primul rînd, este vorba de asigurarea legalității practice în cea mai largă sferă a activității statului – administrarea publică (puterea executivă), iar în al doilea rînd, controlul în contencios administrativ denotă cel mai clar rolul puterii judecătorești atît în sistemul separației puterilor în stat, cît și în cadrul unui stat de drept. Prin urmare, problematica în cauză trebuie să constituie o direcție importantă și actuală de cercetare în arealul științific autohton, în vederea dezvoltării contribuției justiției la asigurarea legalității în statul de drept.

În cadrul problematicii enunțate, merită atenție investigarea teoretico-științifică a **justiției constituționale**, dat fiind faptul că în cadrul unui stat de drept, legalitatea constituțională constituie nucleul legalității, iar justiția constituțională este principala garanție a acesteia [58, p. 30].

Un aport substanțial în acest sens poate fi atestat practic atît în doctrina rusă, în cea românească, cît și în teoria juridică autohtonă. Astfel, din rîndul cercetătorilor români sînt de remarcat așa numele precum: M. Lepădatu (“Teoria generală a controlului constituționalității legilor” [59]); I. Deleanu (“Justiția constituțională” [60]); I. Muraru, M. Constantinescu (“Cur-

tea Constituțională a României” [61]); S. Ionescu (“Contencios constituțional” [62]); B. Selejan-Guțan (“Excepția de neconstituționalitate” [63]) etc. În cea mai mare parte, cercetătorii enunțați își axează studiile pe dezvoltarea instituției controlului de constituționalitate și a contenciosului constituțional, abordînd în profunzime și statutul Curții Constituționale, atribuțiile și rolul acesteia în realizarea justiției constituționale.

Nu mai puțin importante în acest sens sînt și lucrările **cercetătorilor francezi** în materie (din care practic și s-au inspirat teoreticienii români și nu numai): G. Drago (“Contentieux constitutionnel francais” [64]); Ch. Eisenmann (“La justice constitutionnelle et la Haute Cour Constitutionnelle d’Autriche” [65]); M. Fromont (“La justice constitutionnelle dans le monde” [66]); B. Mathieu, M. Verpeaux (“Contentieux constitutionnel des droits fondamentaux” [67]); D. Rousseau (“La justice constitutionnelle en Europe” [68]); D. Turpin (“Contentieux constitutionnel” [69]) etc.

Destul de amplu și profund rolul și valoarea justiției constituționale sînt studiate și de către savanții ruși, precum: V.N. Șapoval (“Сущностные характеристики конституционного контроля” [70]); V.I. Ceharina (“Конституционное правосудие. Юридическая конфликтология” [71]); R.M. Mîrzalimov (“Конституционное правосудие и права человека” [72]); N.A. Marokko (“Функция защиты основных прав и свобод человека и гражданина в контексте реализации полномочий Конституционного Суда Российской Федерации” [73]); A. Kuris (“О стабильности конституции, источниках конституционного права и мнимом всемогуществе конституционных судов” [74]); A.A. Klișas (“Принцип разделения властей как концептуальная основа институционализации системы



конституционного контроля и конституционного правосудия” [75]); N.V. Vitruk (“Конституционное правосудие. Судебное конституционное право и процесс” [76]; “Конституционное правосудие в России (1991-2001 гг.): Очерки теории и практики” [77]; “Конституционное правосудие. Судебно-конституционное право и процесс [78]); N.S. Bondari (“Конституционное правосудие – генератор «живого» конституционализма (в контексте практики Конституционного Суда РФ” [79]); S.A. Avakian (“Конституция России: природа, эволюция, современность” [80]); G.G. Agutunean (“Конституционное правосудие и развивающееся общество” [81]); R.S. Vainiazov (“Конституционное сознание и правовая культура в российском обществе” [82]); E.V. Bateeva (“Законность и конституционная юстиция в современной России” [83]) etc.

Un moment important ce se impune în atenție în urma studierii lucrărilor enunțate se referă la specificul sistemului judiciar din Federația Rusă, în care Curtea Constituțională face parte din cadrul puterii judiciare, acest fapt consolidând substanțial rolul acestei puteri în sistemul separației puterilor în stat. În mod corespunzător, savanții ruși accentuează dublul rol al puterii judecătorești în asigurarea legalității și a legalității constituționale (constituționalității), fiind astfel atât un garant al legalității în sfera exercitării puterii executive, cât și a celei legislative.

În viziunea noastră, aceste idei pot servi drept o pistă importantă pentru lansarea unor dezbateri substanțiale pe marginea problemei rolului puterii judecătorești în contextul separației puterilor în stat [58, p. 31].

În ceea ce privește doctrina autohtonă, importante reflecții pe marginea rolului justiției constituționale în cadrul statului expun:

E.G. Martíncik (“Национальная конституционная юстиция. Проблемы теории и практики” [84]); I. Guceac (“Constituția la răscruce de milenii” [85]); V. Zubco (“Curtea Constituțională – unica autoritate politico-jurisdicțională” [86]; “Funcțiile Curții Constituționale” [87]); A. Arseni (“Jurisdicția constituțională a Republicii Moldova” [88]); A. Armeanic (“Jurisdicția constituțională – remediu național al respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului” [89]); V. Pușcaș (“Curtea Constituțională – unicul subiect de interpretare oficială a Constituției” [90]); A. Smochină (“Tendențe actuale în evoluția jurisdicției constituționale moldovenești” [91]); Gh. Susarenco, V. Popa (“Raportul național privind exercitarea justiției constituționale în Republica Moldova” [92]); V. Zaporozjan (“Accesul direct al persoanei la justiția constituțională (practica Germaniei)” [93]), “Plîngerea constituțională și excepția de neconstituționalitate în aspect comparativ” [94]); N. Kiseev (“Конституционная юрисдикция в Республике Молдова: размышления и практические рекомендации” [95]); D. Pulbere (“Воздействие конституционной юрисдикции на общество” [96]) etc.

În marea lor parte, lucrările citate sînt axate pe dezvoltarea aspectelor ce țin de organizarea și funcționarea Curții Constituționale ca unică autoritate de jurisdicție constituțională din Republica Moldova, cercetătorii venind cu importante propuneri de optimizare a activității acesteia în conformitate cu misiunea ei într-un stat de drept. În principal, majoritatea autorilor se expun pentru extinderea cercului de subiecți cu drept de sesizare a Curții Constituționale la categoria cetățenilor și a tuturor instanțelor judecătorești (cu excepția autorilor Gh. Susarenco și V. Popa), mărirea numărului membrilor Curții, instituirea plîngerii constituționale individuale etc., momente ce în

viziunea noastră sînt în măsură să accentueze considerabil aportul jurisdicției constituționale la asigurarea constituționalității ca nucleu al regimului legalității într-un stat de drept [58, p. 32].

În aceeași ordine de idei sînt de remarcat și unele teze de doctorat, care prin valoarea lor științifică deosebită au adus o contribuție enormă la dezvoltarea teoriei justiției constituționale. Printre acestea vom menționa:

□ I. Bațalai. „Jurisdicția constituțională – modalitate supremă a controlului constituțional într-un stat de drept” [97], lucrare ce cuprinde o analiză științifică a principalelor aspecte care țin de formarea și funcționarea jurisdicției constituționale. În mod special, autorul tezei se expune pentru sporirea rolului activității jurisdicționale de control a Curții Constituționale, prin reformarea calitativă a justiției constituționale în Republica Moldova. În viziunea sa, reformarea trebuie să implice crearea unui mecanism eficient de protecție a Constituției prin prevenirea și soluționarea conflictelor politice, descurajarea activității negative legislative a unor subiecți și consolidarea funcțiilor de bază ale controlului constituțional în Republica Moldova – de protecție, arbitraj și de descurajare, care sînt menite să soluționeze problemele de bază în domeniul legalității constituționale. În același timp, autorul acordă o atenție deosebită instituției plîngerii constituționale, expunîndu-se destul de tranșant și argumentat pentru implementarea acesteia în sistemul justiției constituționale a Republicii Moldova.

□ L. Creangă. „Căile de asigurare a constituționalității în Republica Moldova” [98], lucrare axată pe realizarea unui studiu general, fundamentat științific, în ceea ce privește formele, modalitățile, categoriile, procedeele de realizare a constituționalității în Republica Moldova. Autoarea intervine cu





importante precizări teoretice, de exemplu, privind concretizarea noțiunii de *constituționalitate*, subliniind că „aceasta poate fi apreciată drept validitate a unei legi sau a unui act juridic în funcție de conformitatea conținutului cu ceea ce prevede Constituția unei țări”. Un alt aspect accentuat este că controlul constituționalității reprezintă o parte constitutivă a principiului legalității. În acest sens, legile organice, ordinare și actele subordonate legilor trebuie să corespundă Constituției, pentru a respecta condițiile legalității” [98, p. 27]. Totodată, autoarea destul de justificat punctează principalele probleme și dificultăți cu care se confruntă activitatea justiției constituționale din Republica Moldova la etapa contemporană, venind cu importante propuneri și soluții de optimizare în acest sens, precum: instituirea unui mecanism de control asupra executării actelor Curții Constituționale; reglementarea unui sistem de sancțiuni exprese pentru executarea necorespunzătoare sau împiedicarea executării actelor Curții; implementarea procedurii de exercitare a justiției constituționale la inițiativa particularilor etc.

**Concluzii.** În pofida numărului mare de studii în materie, totuși, cu regret, cercetătorii evită a se expune expres asupra contribuției Curții Constituționale la asigurarea legalității în cadrul statului, în special, la asigurarea „legalității constituționale”, concept ce, cu mici excepții, practic nu poate fi atestat în doctrina noastră juridică. Acest fapt justifică necesitatea efectuării unor ample cercetări în materie, existând în acest sens și două argumentări de esență [58, p. 33]:

- în primul rând, activitatea jurisdicțională presupune implicit activitatea desfășurată de către jurisdicția constituțională;

- în al doilea rând, regimul legalității în condițiile statului de drept practic este de neimaginat în lipsa elementului său primar

– a regimului constituționalității, altfel spus, în lipsa nucleului său – legalitatea constituțională (constituționalitatea).

Privind în ansamblu studiile realizate de către cercetătorii autohtoni pe marginea problemei rolului activității jurisdicționale în asigurarea legalității, constatăm că lipsește o abordare integrativă și complexă a acesteia, subiectul fiind tratat doar fragmentar, rămânând în umbră importante aspecte ale acestuia. Prin urmare, considerăm necesar și oportun a suplini acest gol din doctrina juridică prin inițierea și dezvoltarea unor ample investigații științifice și dezbateri teoretice, axate preponderent pe următoarele coordonate:

□ fundamentarea teoriei contemporane a legalității și a legalității constituționale (constituționalității);

□ concretizarea conținutului categoriei „activitate jurisdicțională” și identificarea subiecților în competența cărora este atribuită;

□ identificarea locului și rolului puterii judecătorești în cadrul statului de drept și a sistemului separației puterii în stat;

□ precizarea contribuției jurisdicției de drept comun și a jurisdicției constituționale la asigurarea legalității și a legalității constituționale

□ într-un stat de drept.

### Referințe bibliografice

1. Абросимова Е.Б. Судебная власть в Российской Федерации: система и принципы. Москва: Институт права и публичной политики, 2002, 160 с.

2. Бойков А.Д. Третья власть в России. Очерки о правосудии, законности и судебной реформе 1990–1996 гг. Москва: Изд-во НИ-ИСЗ, 1997, 264 с.

3. Карпов Д.В. Социально-правовая природа судебной власти. В: Вестник Нижегородского Государственного Университета им. Н.И. Лобачевского, Серия Право, 2005, № 2.

4. Редченко В.Г. Содержание и

признаки судебной власти. В: Ленинградский юридический журнал, 2008, № 4, с. 187-190.

5. Ковалевская О.В. Судебная власть в системе разделения властей. В: Вестник Астраханского государственного технического университета, 2008, № 4 (45), с. 175-177

6. Савицкий В. М. Организация судебной власти в Российской Федерации. Москва, 1996. 314 с.

7. Петрухин И.Л. Проблемы судебной власти в современной России. В: Государство и право, 2000, № 8, с. 5-10

8. Фетищев Д. В. Судебная власть в механизме государства. Москва, 2007, 285 с.

9. Фоков С. Судебная власть в системе разделения властей. В: Российский Судья, 2007, № 10, с. 2-4.

10. Шабанов П.Н. О некоторых признаках судебной власти. В: Вестник Воронежского государственного университета, 2009, № 1, с. 24-29

11. Стецовский Ю.И. Судебная власть. Москва, 1999, 400 с.

12. Анишина В.И. Функции судов как самостоятельной ветви государственной власти в Российской Федерации. В: Российский Судья, 2006, №10, с. 14-16

13. Колоколов Н.А. Судебный контроль в стадии предварительного расследования. Москва: Закон и Право, 2004, 304 с.

14. Фиалковская И.Д., Тоненкова О.А. Судебный контроль в сфере исполнительной власти: понятие, признаки, место в системе административного права. В: Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского, 2008, № 3, с. 208-212.

15. Конституционное право зарубежных стран: учебник для вузов / Под ред. М.В. Баглая Ю.И. Лейбо Л.М. Энтина. Москва, 2005, 832 с.

16. Клеандров М.И. Статус судьи: правовой и смежные компоненты. Москва, 2008, 258 с.

17. Сапунова М. Юридическая ответственность судей в Российской Федерации: теоретико-правовой анализ. Автореферат диссертации на соискание научной степени кандидата юридических наук. Москва, 2007, 25 с.

18. Колесников Е.В., Селезнева Н.М. О повышении ответственности судей в Российской Федерации. В: Журнал Российского Права, 2006, №3, с. 22-33.



19. Денисова Г.С. Шурыгина Е.Г. Общественное доверие к суду как индикатор эффективности судебной власти. В: Вопросы судебной реформы: право, экономика, управление, 2009, № 1.
20. Сенякин Н.Н., Сенякина Л.А. Правовая культура судьи как основа доверия населения к органам правосудия. В: Правовая Культура, 2011, №2 (11), с. 106-109.
21. Кузнецова И.С. Спорные вопросы неприкосновенности и ответственности судей. В: Актуальные проблемы российского права, 2009, № 1, с. 474-480.
22. Кутафин О.Е. Неприкосновенность в конституционном праве. Москва, 2004, 407 с.
23. Малько А.В. Правовые иммунитеты. В: Правоведение, 2000, № 6 (233), с. 11-22.
24. Терехин В.А. Судейский иммунитет: проблемы теории, законодательства и практики. В: Российская юстиция, 2011, № 5, с. 34-39. [электронный ресурс] <http://justicemaker.ru/view-article.php?id=10&art=2579>.
25. Терехин В.А., Суменков С.Ю. Правовой иммунитет как необходимый элемент статуса судей. В: Вопросы теории государства и права: Межвуз. сб. науч. тр. / Под ред. М.И. Байтина. Вып. 5 (14). Саратов, 2006, с. 37-46.
26. Muraru I., Tănăsescu E.S. Drept constituțional și instituții politice. Ediția 13, vol. II. București: C.H. Beck, 2009, 290 p.
27. Ionescu C. Contencios constituțional. București: Universul Juridic, 2010, 251 p.
28. Iancu Gh. Drept constituțional și instituții politice. București: Lumina Lex, 2002, 462 p.
29. Eremia M.-C., Dragnea D. M. Introducere în dreptul constituțional. Note de curs. Ediția a 2-a. București: Hamangiu, 2007, 352 p.
30. Chiuzbaian G.Î. Sistemul puterii judecătorești. București: Continent XXI, 2002, 429 p.
31. Cochinescu N. Organizarea puterii judecătorești în România. București: Lumina Lex, 1997, 439 p.
32. Craiovan I., Istrate M. Ipостазеле justiției. București: Universul Juridic, 2012, 292 p.
33. Ionescu S. Justiție și jurisprudență în statul de drept. București: Universul Juridic, 2008, 368 p.
34. Măgureanu F., Măgureanu Pop-tean G. Organizarea sistemului judiciar. Ediția a VI-a. București: Universul Juridic, 2009, 522 p.
35. Leș I. Sisteme judiciare comparate. București: All Beck, 2002, 568 p.
36. Dumbravă H., Cigan D., Dani-leș C. Factorii de presiune și conflictele de interese în justiție. Iași: Timpul, 2007, 46 p.
37. Dragomir F. Răspunderea penală a magistratului. București: C.H. Beck, 2011, 374 p.
38. Pușcaș V. Autoritatea judecătorească în exercitarea puterii de stat: teză de doctor în drept. Chișinău, 2007, 163 p.
39. Poalelungi M. Conduita legală și justiția. Teza de doctor în drept. Chișinău, 2007, 203 p.
40. Negru A. Consolidarea justiției în statul contemporan democratic. Monografie. Chișinău: S.n., 2012, 240 p.
41. Мартыничук Е.Г. Судебная власть в Молдове. Создание и функционирование. Часть первая. Историко-правовые очерки. Кишинэу, 1999, 159 с.
42. Baltag D., Ghernaja G.-C. Responsabilitatea și răspunderea juridică a judecătorilor în exercitarea justiției. Chișinău: ULIM, 2012, 304 p.
43. Baltag D. Idealul social de justiție. În: Edificarea statului de drept. Materialele conferinței internaționale științifico-practice (din 26-27 septembrie 2003, Chișinău). Chișinău: Transparency International-Moldova, 2003, p. 109-115.
44. Cârnaț T. Puterea judecătorească în Republica Moldova. În: Reintegrarea Moldovei. Soluții și modele / I. Creangă, V. Popa. Chișinău: TISH, 2005, p. 160-169.
45. Gurin C. Standarde europene pentru domeniul justiției. În: Reforma sistemului de justiție în Republica Moldova. Standarde europene și realități naționale. Masa Rotundă Internațională (15 iunie 2009; Chișinău). Chișinău: Popitipcom, 2009.
46. Poalelungi M., Botezatu R., Iabangi L., Nagacevschi V., Pascari A. Independența puterii judecătorești. În: Evaluarea necesităților sistemului judecătorec din Republica Moldova. Chișinău, 2006, p. 42-48.
47. Кушмир М. О некоторых аспектах функционирования судебной власти в постсоветских конституционных системах. В: Закон и Жизнь, 2008, № 8.
48. Cocîrță Al. Reforma justiției în contextul implementării Planului de Acțiuni UE-Moldova. Chișinău: Arc, 2009, 128 p.
49. Arseni Al. Autoritatea judecătorească – veritabilă instituție de realizare a ramurii puterii de stat în condițiile edificării statului de drept. În: Revista Națională de Drept, 2013, nr. 11, p. 16-24.
50. Goriuc S. Puterea judecătorească în sistemul separației puterii în stat. În: Mecanisme naționale și internaționale de protecție a drepturilor omului. Chișinău: Academia de Administrare Publică, 2014, p. 35-45.
51. Barbăneagră A., Arseni Al., Cobăneanu S., Osmochescu N., Postolache V. Precedentul judiciar: importanța, problemele și perspectivele implementării în sistemul juridic din Republica Moldova. În: Evaluarea necesităților sistemului judecătorec din Republica Moldova. Ediție specială a Revistei științifico-practice și informative de drept "Avocatul Poporului". Chișinău, 2006, p. 128-132.
52. Poalelungi M. Precedentul judiciar. În: Manualul judecătorului pentru cauze civile. Ediția a II-a. Chișinău, 2013, p. 98-109.
53. Diaconu M. Mecanismul asigurării legalității actelor administrative în Republica Moldova. Monografie. Chișinău: Î.S. F.E.-P. Tipografia Centrală, 2013, 552 p.
54. Baurciulu A. Controlul asupra activității organelor administrative în dreptul comparat. Chișinău: S. n., 2002, 255 p.
55. Orlov M. Curs de contencios administrativ. Chișinău: „Elena-V.I.” SRL, 2009, 158 p.
56. Orlov M. Principii și elemente de procedură ale justiției administrative. În: Administrația publică și buna guvernare. Materiale ale sesiunii de comunicări științifice, 27-28 octombrie 2007. Chișinău: S.n., 2008 (Tipogr. "Elena-VI" SRL), p. 300-305.
57. Dastic A. Contenciosul administrativ. Chișinău, 2007, 144 p.
58. Railean P. Esența și importanța activității jurisdicționale în asigurarea legalității în statul de drept. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2014, 201 p.
59. Lepădatu M. Teoria generală a controlului constituționalității legilor. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1974.
60. Deleanu I. Justiția constituțională. București: Lumina Lex, 1995, 448 p.
61. Muraru I., Constantinescu M. Curtea Constituțională a României. București: Albatros, 1997.
62. Ionescu C. Contencios constituțional. București: Universul Juridic, 2010, 251 p.





63. Selejan-Guțan B. Excepția de neconstituționalitate. București: All Beck, 2005, 297 p.
64. Drago G. Contentieux constitutionnel français. Paris: PUF, 1998, 608 p.
65. Eisenmann Ch. La justice constitutionnelle et la Haute Cour Constitutionnelle d'Autriche. Paris: Economica, PUAM, 1986, 383 p.
66. Fromont M. La justice constitutionnelle dans le monde. Paris: Dalloz, 1996
67. Mathieu B., Verpeaux M. Contentieux constitutionnel des droits fondamentaux. Paris: LGDJ, 2002, 791 p.
68. Rousseau D. La justice constitutionnelle en Europe. Paris: Montchrestien, 1998, 160 p.
69. Turpin D. Contentieux constitutionnel. 2e edition. Paris: PUF, 1994, 543 p.
70. Шаповал В.Н. Сущностные характеристики конституционного контроля. В: Конституционное Правосудие, 2005, № 1, с. 47-56.
71. Чехарина В.И. Конституционное правосудие. В: Юридическая конфликтология. Отв. ред. В.Н. Кудрявцев. Москва, 1995, с. 85-93.
72. Мырзалимов Р.М. Конституционное правосудие и права человека. В: Вестник Российского университета дружбы народов. Серия юридические науки, 2013, № 1, с. 80-90.
73. Марокко Н.А. Функция защиты основных прав и свобод человека и гражданина в контексте реализации полномочий Конституционного Суда Российской Федерации. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2009, 22 с.
74. Курис Э. О стабильности конституции, источниках конституционного права и мнимом всемогуществе конституционных судов. В: Конституционное правосудие. Ереван, 2004, № 3 (48), с. 92-102.
75. Клишас А.А. Принцип разделения властей как концептуальная основа институционализации системы конституционного контроля и конституционного правосудия. В: Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России, 2006, № 4 (32), с. 136-137.
76. Витрук Н.В. Конституционное правосудие. Судебное конституционное право и процесс. Москва: ЮНИТИ, 1998, 376 с.
77. Витрук Н.В. Конституционное правосудие в России (1991-2001 гг.): Очерки теории и практики. Москва, 2001, 508 с.
78. Витрук Н.В. Конституционное правосудие. Судебно-конституционное право и процесс. Москва: Норма ИНФРА-М, 2012, 592 с.
79. Бондарь Н.С. Конституционное правосудие – генератор «живого» конституционализма (в контексте практики Конституционного Суда РФ). В: Constitutional Values as factors for the stability of democratic regime, International Conference Chishinau, 22-23 July 2009, p. 57-66.
80. Авакьян С.А. Конституция России: природа, эволюция, современность. Москва, 1997, 512 с.
81. Арутюнян Г.Г. Конституционное правосудие и развивающееся общество (Доклад на Первом Международном конгрессе органов судебного конституционного контроля, Кейптаун, 23-24 января 2009 г.) [http://www.venice.coe.int/WCCJ/Papers/ARM\\_Harutyunyan\\_Ru.pdf](http://www.venice.coe.int/WCCJ/Papers/ARM_Harutyunyan_Ru.pdf).
82. Байниязов Р.С. Конституционное сознание и правовая культура в российском обществе. В: Правовая культура, 2007, №1, с. 4-10.
83. Батева Е.В. Законность и конституционная юстиция в современной России: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2003, 26 с.
84. Мартынич Е.Г. Национальная конституционная юстиция. Проблемы теории и практики. Кишинэу, 2000, с. 31-41.
85. Guceac I. Constituția la răscruce de milenii. Chișinău: S.n., 2013 (Î.S.F.E.-P. „Tipografia Centrală”), 416 p.
86. Zubco V. Curtea Constituțională – unica autoritate politico-jurisdicțională. Chișinău: Tipografia Centrală, 2000.
87. Zubco V. Funcțiile Curții Constituționale. În: Dezvoltarea constituțională a Republicii Moldova la etapa actuală. Materialele conferinței științifico-teoretice internaționale din 22-23 septembrie 2004 (mun. Bălți). Chișinău, 2004, p. 1083-1085.
88. Arseni Al. Jurisdicția constituțională a Republicii Moldova. Chișinău, 2000, 214 p.
89. Armeanic A. Jurisdicția constituțională – remediul național al respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. În: Rolul Curții Constituționale în sistemul protecției drepturilor omului și respectarea CEDO și jurisprudenței Curții Europene pentru drepturile omului în jurisprudența și legislația națională. Materialele conferinței din 13-14 decembrie 2007, p. 41-47.
90. Pușcaș V. Curtea Constituțională unicul subiect de interpretare oficială a Constituției. În: Justiția constituțională în Republica Moldova, 2010, nr. 3.
91. Smochină A. Tendințe actuale în evoluția jurisdicției constituționale moldovenești. În: Rolul Curții Constituționale în sistemul protecției drepturilor omului și respectarea CEDO și jurisprudenței Curții Europene pentru drepturile omului în jurisprudența și legislația națională. Materialele conferinței din 13-14 decembrie 2007. Chișinău, 2007, p. 154-157.
92. Susarenco Gh., Popa V. Raportul național privind exercitarea justiției constituționale în Republica Moldova. Chișinău: Prut Internațional, 2004.
93. Zaporozjan V. Accesul direct al persoanei la justiția constituțională (practica Germaniei). În: Revista Națională de Drept, 2007, nr. 4.
94. Zaporozjan V. Plîngerea constituțională și excepția de neconstituționalitate în aspect comparativ. În: Rolul Curții Constituționale în sistemul protecției drepturilor omului și respectarea CEDO și jurisprudenței Curții Europene pentru drepturile omului în jurisprudența și legislația națională. Materialele conferinței din 13-14 decembrie 2007. Chișinău, 2007, p. 142-147.
95. Кисеев Н. Конституционная юрисдикция в Республике Молдова: размышления и практические рекомендации. В: Reintegrarea Moldovei: soluții și modele. Chișinău: TISH, 2005, p. 170-185.
96. Пулбере Д. Воздействие конституционной юрисдикции на общество. В: Influential Constitutional Justice: its influence on society and on developing a global human rights jurisprudence, World Conference on Constitutional Justice Cape Town, 23-24 January 2009. [электронный ресурс] [http://www.venice.coe.int/WCCJ/Papers/MDA\\_Pulbere\\_RUS.pdf](http://www.venice.coe.int/WCCJ/Papers/MDA_Pulbere_RUS.pdf).
97. Bațalai I. Jurisdicția constituțională – modalitate supremă a controlului constituțional într-un stat de drept. Autoreferat al tezei de doctor în drept. Chișinău, 2011, 29 p.
98. Creangă L. Căile de asigurare a constituționalității în Republica Moldova. Autoreferat al tezei de doctor în drept. Chișinău, 2012, 37 p.